

БОЛОНЬЯ ШАРТНОМАСИ ВА ECTS (EUROPEAN CREDIT TRANSFER SYSTEM – ЕВРОПА КРЕДИТ ТРАНСФЕР ТИЗИМИ)

Хусаинова Фируза Тохировна,

Тошкент давлат юридик университети

Умумтаълим фанлар ва маданият

кафедраси катта ўқитувчиси

e-mail: fayruzakhusainova@gmail.com

Таълим жамиятнинг энг муҳим йўналишларидан биридир. Халқнинг келажаги ва унинг интеллектуал ва маънавий ривожланиши кўп жиҳатдан ижтимоий институтлар, таълим муассасаларининг тузилиши, унинг турли хил ўқув фанлари, маълумот тақдим этиш усуллари билан ўзига хос тўйинганлигига боғлиқ. Шунинг учун барча ривожланган мамлакатларда давлатнинг асосий функцияларидан бири бўлган таълимни амалга ошириш учун ҳар йили унга инсон ва моддий ресурсларнинг катта миқдори сарфланади.

Аммо шуни ҳам таъкидлаш жоизки, таълим тизими унинг барча элементлари билан уйғун холда олиб бориладиган янгилаштиришга мухтож.

Таълим тизимини ана шундай модернизация қилиш усуллари билан бири – Болонья тизимидир. Ушбу тизимнинг асосий мақсади – олий таълим учун ягона майдон яратиш.

1999 йил 19 июнда Италиянинг Болонья шаҳрида қабул қилинган Болонья шартномаси барча Европа мамлакатларининг таълим тизимларини яқинлаштириш жараёнини бошлаб берди.

Европанинг турли мамлакатларининг таълим тизимларини яқинлаштириш, унификациялаш ва бирлаштириш масаласи ўтган асрнинг 70-йиллари ўрталарида пайдо бўлди. 1999 йил 19 июнда Болоньяда ушбу жараёнга бағишланган махсус конференцияда 29 та Европа давлатларининг таълим вазирлари Болонья декларациясини қабул қилдилар ва ушбу сана бу жараённинг расмий санаси деб белгиланди.

Болонья жараёнининг асосий мақсадлари:

- иш билан таъминлаш имкониятлари билан фуқароларнинг мобиллигини ривожлантиришнинг асосий йўналиши сифатида Европа олий таълим ҳудудини куриш;

- таълим сифатини ошириш;

- талабалар учун кураш ва таълим фаолиятини ресурслар билан бойитиш мақсадида Европа олий таълим муассасаларининг бошқа таълим тизимлари билан рақобатдошлигини таъминлаш;

- миллий олий таълим тизимларининг юқори мувофиқлиги ва таққосланишига эришиш;

- Европа мамлакатларининг интеллектуал, маданий, ижтимоий ва илмий-техник салоҳиятини шакллантириш ва мустаҳкамлаш;

- дунёда Европа олий мактаби нуфузини ошириш;

- Европа маданий қадриятларини ривожлантиришда Европа онгини ташувчиси сифатида кўриладиган университетларнинг марказий ролини ошириш.

Болонья декларациясида етти асосий қоидалар мавжуд:

- таълим сифатини ва сифат кафолатини таъминлашда Европа ҳамкорлигига кўмаклашиш;

- олий таълим муассасасида таълим сифатини ички назорат қилиш тизимларини жорий этиш ва унинг фаолиятини ташқаридан мустақил баҳолаш мақсадида барча манфаатдор томонларни – академик ҳамжамият, давлат вакиллари, талабалар ва иш берувчиларни жалб этиш;

- Европа фуқароларини иш билан таъминлаш имкониятларини ва Европа олий таълим тизимининг халқаро рақобатдошлигини ошириш мақсадида диплом иловасини юритиш орқали таққосланадиган даражалар тизимини қабул қилиш;

- икки босқичли таълимни жорий этиш: бакалаврият ва магистратура;

- ECTS (European Credit Transfer System) асосида талабаларга ўрганилаётган фанларни танлаш ҳуқуқини бериш;

- таълим соҳаси талабалари, профессор-ўқитувчилар таркиби ва бошқа тоифадаги ходимларининг Европа минтақасида ишлаш вақтини ҳисобга олган ҳолда мобиллигини ривожлантириш. Трансмиллий таълим стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

- олий таълимни татбиқ этишда анъанавий Европа ёндашувини, айниқса ўқув режалари, муассасалараро ҳамкорлик, ҳаракатчанлик схемалари ва кўшма ўқув дастурлари, амалий тайёргарлик ва илмий тадқиқотлар олиб бориш ишларини қўллаб қувватлаш ва ривожлантириш.

Болонья жараёни ўзига хос тарихга эга. У ўнлаб йиллар давомида Европа олий таълим тизимининг илдизида шаклланган. Европа олий таълим мактабида босқичлар (бакалаврият ва магистратура) анча олдин шаклланган, талабалар ва ўқитувчиларнинг академик мобиллиги ривожланган ва турли академик кредитлардан фойдаланилган. 1957 йили Римда имзоланган келишувда Европа олий мактабига умумевропа мақомини беришга ҳаракат қилинган. Вақт ўтиши билан ушбу ғоя Европа таълим вазирларининг 1971 ва 1976 йилларда бўлиб ўтган конференция қарорларида, 1992 йил Маастрихт шартномасида ривожланган. Кейинги йилларда Европа Иттифоқи, Европа Кенгаши ҳомийлигида, олий таълимнинг трансмиллий муаммоларини ҳал қилишда умумий ёндашувларни ишлаб чиқишга ёрдам берадиган турли хил дастурлар жорий этилди. Бу дастурларда олий таълимга кириш имкониятларини кенгайтириш ва талабаларнинг академик мобиллигини ошириш, таълим соҳасидаги миллий қонунчиликни умумевропа нормаларига мослаштириш, ҳаёти давомида ўқитиш тизимини яратиш ва таълим дастурлари ва тизимларини яқинлаштириш масалалари ўз аксини топди¹.

Барча мутахассисларнинг яқдил фикрича, Болонья тизимининг бошланғич нуқтаси деб, 1988 йил – Европадаги энг қадимги университетнинг 900 йиллигини нишонлаш мақсадида Европа университетлари ректорлари иштирокида Болонья шаҳрида ўтказилган йиғилишда белгиланган. Улар томонидан қабул қилинган “Университетларнинг Буюк хартияси”² ҳужжатида келгуси учинчи минг йилликда университетнинг ўсиб борадиган роли таъкидланиб, университет фаолиятининг фундаментал тамойиллари – автономлик, ўқитиш бирлиги ва илмий изланишлар белгиланди. Буюк Хартия Европа университетларини ўзаро маълумот ва ҳужжатлар алмашинувини қўллаб-қувватлаш, кўшма лойиҳаларни амалга ошириш, ўқитувчилар ва талабаларнинг мобиллигини рағбатлантириш, ўхшаш мақомга эга эквивалент даражалар институти учун умумий сиёсатни ишлаб чиқиш ва билимларни шаффоф назоратини амалга оширишга чақирди³.

Болонья жараёнига кейинги қадам Европанинг 43 мамлакати томонидан “Европа минтақасида олий маълумотга оид малакаларни тан олиш тўғрисида” (1997) Лиссабон конвенциясини имзоланиши бўлди. Буюк Хартия қоидаларига асосланиб, Конвенция Европа минтақасидаги маданий, ижтимоий, сиёсий, фалсафий, диний ва иқтисодий хилма-хилликни акс эттирувчи таълим тизимларининг жуда хилма-хиллигини тан олди ва университетларнинг хорижий дипломлар ва малакаларни тан олиш ҳуқуқларини кенгайтди. Лиссабон конвенциясида “нострификация” ва “эквивалентлик”

¹ Капранова, В.А. Образовательные реформы: отечественный и зарубежный опыт /В.А.Капранова. Монография. Минск: БГПУ, 2007. С.24.

² The Magna Charta of University. – Bologna, 18 September 1988.

³ Байденко В.И. Болонский процесс: структурная реформа высшего образования Европы. М., 2002. С.2

тушунчалари ўрнига ягона “тан олиш” атамаси киритилди. 25 та олий маълумот дипломларини таққослаш жараёнида таққосланаётган таълим дастурларининг ўқув режаларидаги ўхшашлик ёки фарқларни аниқлаш эмас, балки мурожаат этувчининг юқорироқ даражадаги ўқишни давом эттиришда у эга бўлган билимларни таққослашга асос солинган эди⁴. Келишувларга мувофиқ, Европа минтақаси олий маълумотига оид малакаларни тан олиш бўйича доимий фаолият юритувчи Кўмита ташкил этилган. 1994 йили Конвенцияни амалга ошириш механизми сифатида Европа Кенгаши ва ЮНЕСКО ҳомийлигида ташкил этилган ENIC (European Network of National Information Centres on Academic Mobility and Recognition) миллий ахборот маркази тармоқлари тасдиқланди.

1998 йил 25 майда Сорбоннада Буюк Британия, Германия, Франция ва Италия томонидан имзоланган “Европа олий таълим архитектурасини уйғунлаштириш тўғрисида”ги кўшма декларацияси қабул қилинди. Кўпгина мутахассисларнинг таъкидлашича, ўринли топилган “архитектурани уйғунлаштириш” ибораси “унификация” ва “стандартлаштириш” каби атамаларга бўлган эътирозларни олиб ташлашга имкон берди ва келгуси ўзгаришларнинг ташқи, таркибий хусусиятига яна бир бор ишора қилди. Шундай қилиб, Европа мамлакатларида 2010 йилга қадар олий таълимда миллий таълим тизимларини уйғунлаштириш асосида ягона стандартлаштирилган таълим тизимини қуриш мақсади шакллантирилди. Бу эса иштирокчи мамлакатлар фуқароларининг бандлигини ва мобиллигини оширишга имкон беради ва Европа олий таълим тизимини талабалар ва бошқа мамлакатлардан келган ўқитувчилар учун янада жозибали қилади⁵.

Болонья декларациясида Европа университетларини ECTS (European Credit Transfer System – Европа Кредит Трансфер тизими) тизимига ўхшаш академик кредитларнинг ягона тизимини жорий этишга чақирилган, яъни:

- талабаларнинг кенг қўламли мобиллигини қўллаб-қувватлаш;
- таълим сифатини таъминлаш ва шу мақсадлар учун таққосланадиган мезонларни ва назорат қилиш усулларини ишлаб чиқиш учун Европа миқёсидаги ҳамкорликни кучайтириш;
- мобиллик доирасида кўшма таълим ва тадқиқот дастурларини ишлаб чиқиш⁶.

2001 йилда Европанинг 32 та таълим вазирлари тизимнинг дастлабки натижаларини кўриб чиқиш мақсадида Прагада йиғилдилар ва Кўшма коммюнике қабул қилдилар. Болонья ҳужжатида биринчи маротаба “талабалар олий таълим жамиятининг тўлақонли аъзолари эканлиги ва уларни “Европа олий таълим майдонини яратишда ваколатли, фаол ва конструктив шериклар” деб номланишига эътибор қаратилди⁷.

Агар Болонья декларациясида олий таълимнинг икки даражаси конкретлаштирилмаган ва умумий номлар билан юритилган бўлса, Прагада таълим вазирлари томонидан қайд этилган Европа минтақаси миқёсида икки босқичли олий таълим тизимини жорий этишнинг номлари берилган – биринчиси “бакалавр”, иккинчиси – “магистр”.

ECTS тизими Европа университетлари учун ягона академик кредит тизими сифатида ўз мавқеини мустаҳкамлашда давом этди. Шу муносабат билан Коммюнике унинг ўтказувчанлиги (transferability) ва тўпланиши (accumulation) функцияларини таъкидлаб,

⁴ Convention on the Recognition of Qualifications Concerning Higher Education in the European Region. – Lisbon, 11 April 1997.

⁵ Капранова, В.А. Образовательные реформы: отечественный и зарубежный опыт /В.А.Капранова. Монография. Минск: БГПУ, 2007. С.25.

⁶ Bologna Declaration. Joint Declaration of the European Ministers of Education Convened in Bologna on the 19th of June 1999.

⁷ Towards the European Higher Education Area. Communique of the Meeting of European Ministers in Charge of Higher Education in Prague. – May 19th, 2001. P.1.

диплом иловаси Европа олий таълимнинг жозибадорлиги ва рақобатдошлигини оширишда муҳим аҳамиятга эгаллиги яна бир бор тасдиқланди.

ECTS кредитлар тизими ўқишни бир Европа олий таълим муассасасидан бошқасига кўчиришда таълимни ўлчаш усули ва натижаларини таққослашга хизмат қилади. Ушбу тизимни ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этишдан мақсад Европа олий таълим муассасаларининг ўзаро яқин ҳамкорлигига эришишдир, яъни: хорижий ўқув дастурлари билан танишиш имкониятини енгиллаштириш ва академик тан олишни таъминлаш. Шунингдек, ушбу тизимдан мамлакатнинг бир ёки бир неча олий таълим муассасалари доирасида фойдаланиш мумкин⁸.

ECTS тизими 1989 йилда ERASMUS/SOCRATES дастури доирасида жорий қилинган ва Европа университетларида муваффақиятли синовдан ўтган ягона тизимдир.

Европадаги бир қатор кредит тизимлари орасида айнан ECTS тизими энг катта эътирофга сазовор бўлди. ECTS дастлаб талабалар ўқишини бир олий таълим муассасасидан иккинчисига ўтказганда кредитни кўчириш учун мўлжалланган эди. Тизим хорижда ўқиш даврларини тан олишга ёрдам берди ва шу билан Европада талабалар ҳаракатчанлиги ва сифатини оширишга имкон туғдирди⁹.

Болонья декларациясида ECTS тизими фақат мисол тариқасида қайд этилган, аммо ҳеч қандай бошқа Европа тизими пайдо бўлмаган. Аксинча, ECTS тизими тезда бутун Европада тарқалди ва кўшлаб янги олий таълим тўғрисидаги қонунларга киритилди. Унинг асосий афзалликлари:

- хорижда ўқиш муддатларини тан олишни осонлаштирди;
- талабаларнинг реал юкламасининг юқори даражадаги шаффофлиги;
- ECTS зарурий ислохотлар тасаввурларига юқори даражада мослиги;
- индивидуал ўқув дастурларини белгилашда катта эгилувчанлиги.

ECTS ўқув дастурларини ўқишни ва таққослашни осонлаштиради. У етказиб бериш режимидан қатъий назар, барча турдаги дастурларда, шунингдек, ҳаёт давомида таълим олиш (lifelong learning – LLL) мақсадларида фойдаланиши мумкин. ECTS мобил ва номобил талабаларга ҳам хизмат қилади: ундан олий таълим муассасасида ва бошқасига кўчиришда фойдаланиш мумкин. ECTS мамлакатлар ўртасида, мамлакат, шаҳар ёки минтақа ичида ва ҳар хил турдаги муассасалар ўртасида ҳаракатланадиган талабаларга ёрдам беради. Бундан ташқари, тизим ўз-ўзини ўрганиш ва иш тажрибасини қамраб олади. Шу сабабди машҳур “ECTS” кискартмаси энди “Европа Кредит Трансфер тизими” деган маънони англатади¹⁰.

Европа Кредит Трансфер тизимининг асосий хусусиятлари:

- ECTS кредитлари;
- талабаларнинг ўқув юкламалари;
- ўқув натижалари ва компетенциялари;
- ECTS баҳолаш шкаласи.

Шундай қилиб, кредит тизими иккита асосий функцияни бажаради.

Биринчиси, бошқа олий таълим муассасасида (ёки бошқа факултетда) олинган курсларни ҳисобга олиш – бусиз талабаларни тайёрлашда академик мобиллик ва мослашувчанликка эришиш мумкин эмас.

Иккинчи функция – тўплашдир. Талаба турли сабабларга кўра вақтни “қисмларга бўлиб”, таълим муассасасини ўзгартириб таълим олиши мумкин. Агар курснинг эскирганлиги сабабли аниқ натижалар ҳақиқий бўлмай қолса зачет бирликлари

⁸ Обзор зарубежных кредит-систем (по материалам научных исследований, выполненных МГУ им. М.В.Ломоносова в рамках проекта ФПРО 2005 года и национального проекта 2006 года), С 5.

⁹ Методические рекомендации по внедрению в вузе системы зачетных единиц (кредитов) / [Текст] / Государственный университет управления, Центр качества; [сост. О.В. Давыдова, В.И. Звонников, М.Б. Чельшкова] – М.: ГУУ, 2010. С.9.

¹⁰ Методические рекомендации по внедрению в вузе системы зачетных единиц (кредитов) / [Текст] / Государственный университет управления, Центр качества; [сост. О.В. Давыдова, В.И. Звонников, М.Б. Чельшкова] – М.: ГУУ, 2010. С.10.

кўшилмайди. Бошқа барча ҳолларда талаба тегишли илмий даражани (бакалавр, магистр) олиш учун тўплаши лозим бўлган бирликларга кўшилиб боради. Албатта, кредитларни ўтказиш ва тўплаш имконияти олий таълим муассасалари ўртасидаги ишонч ва ўқув дастурларининг таққосланишига боғлиқ.

ECTS тизими – таълим дастурларини тавсифлашнинг расмийлаштирилган усули бўлиб, унинг таркибий қисмларига (фанларга, курсларга ва бошқаларга) кредит ажратади.

Ҳозирги кунда ECTS кредитларни йиғиш ва қайта ҳисоблаш бўйича бутун Европа тизимига айланмоқда. Кредитларни тўплаш шуни англатадики, талаба бакалавр ёки магистр даражасига эга бўлиш учун белгиланган кредит миқдорини тўлаган тақдирдагина тегишли даражага эришади. Кредитларни кўчириш талаба ўқиган олий таълим муассасаси, ўтаётган олий таълим муассасаси ва талабанинг ўзи имзолаган шартнома билан кафолатланади¹¹.

Ғарб экспертларининг фикрича, Болонья жараёни ёки Болонья ислохотлари Европа олий таълим тарихидаги энг кенг кўламли ислохотдир.

Бугунги кунга келиб Болонья жараёнида 48 давлат қатнашмоқда:

1. Австрия	17. Исландия	33. Россия
2. Озарбайжон	18. Испания	34. Румыния
3. Албания	19. Италия	35. Сербия
4. Андорра	20. Қозоғистон	36. Словакия
5. Арманистон	21. Кипр	37. Словения
6. Белгия	22. Латвия	38. Туркия
7. Болгария	23. Литва	39. Украина
8. Босния ва Герцеговина	24. Лихтенштейн	40. Финляндия
9. Ватикан	25. Люксембург	41. Франция
10. Буюк Британия	26. Македония	42. Хорватия
11. Венгрия	27. Мальта	43. Чехия
12. Германия	28. Молдова	44. Черногория
13. Греция	29. Нидерландия	45. Швейцария
14. Грузия	30. Норвегия	46. Швеция
15. Дания	31. Польша	47. Эстония
16. Ирландия	32. Португалия	48. Беларус

Болонья декларациясини биринчи бўлиб Европа Иттифоқига аввал аъзо ва аъзоликка номзод бўлган мамлакатлар, шунингдек Исландия, Лихтенштейн, Норвегия, Швейцария қабул қилишган. 2001 йилдан бошқа мамлакатлар ҳам кўшилган ва 2020 йилга келиб ушбу жараёнда 48 та давлат иштирок этмоқда¹².

Ҳозирги вақтда илмий ва педагогик давраларда Болонья жараёнининг фаол муҳокамаси бўлиб ўтмоқда. Натижада, кўпинча қуйидаги савол туғилади: “Болонья жараёнининг ижобий ва салбий томонлари қандай?” Ушбу масала бўйича фикрлар доираси жуда катта: жараённи сўзсиз кўллаб-қувватлашдан тортиб то уни тўлиқ инкор этишгача. Шунинг учун Болонья жараёнининг ижобий ва салбий томонлари нимада эканлигини аниқлаш керак.

Аввало, Болонья тизимининг афзалликларини таъкидлаш керак. Болонья жараёнининг биринчи ижобий томони – бу олий таълим тизимини икки босқичга, яъни

¹¹ Сафонова, Т.Н. Из опыта применения европейской системы зачетных единиц (ECTS) / Т.Н.Сафонова // Труды 7-й международной научно-практической Интернет-конференции «Преподаватель высшей школы в XXI веке» - Ростов н/Д: Рост. гос. ун-т путей сообщения - 2009. - Сб. 7 - Ч.1. С.247 – 252.

¹² Европейское высшее образование. Что такое Европейское пространство высшего образования? <https://eurounis.com/2020/02/19/evropeiskoe-prostranstvo-visshego-obrazovania/>.

бакалавриат ва магистратурага бўлинишидир. Бундай тизим биринчи навбатда касбий тайёргарлик даражасини оширишга имкон беради. Бакалавриатни тугатгандан сўнг, талаба юқори касбий мақомга эга бўлиш учун магистратурага ўқишга кириши мумкин. Бошқа томондан, ушбу тизим доимий равишда ўзгариб турадиган бозор шароитида тайёргарлик йўналишини ўзгартиришга имкон беради. Бундан ташқари, талаба бакалавриатни бир мутахассислик бўйича тугатиб, магистратурада бошқа мутахассислик бўйича таълим олиш имкониятига эга бўлишига йўл қўйилади.

Болонья тизимининг яна бир шубҳасиз афзаллиги – талабаларнинг мобиллиги. Бу талабани маълум мамлакатдаги олий таълим муссасасида ўқишни бошлаб, бошқа мамлакатдаги олий таълим муассасасига ўқишини кўчириб, тегишли олий маълумот тўғрисидаги дипломни олган ҳолда тугатиш мумкинлигини англатади. Бундан ташқари, келажакда Болонья жараёнида қатнашувчи мамлакатларнинг дипломларини ягоналаштириш режалаштирилган. Бу эса мамлакатлар бўйлаб муносиб иш топишга имкон беради.

Учинчи ижобий жиҳат шундаки, Болонья жараёни олий маълумотли мутахассислар учун рақобатдош бозорни яратиш учун шароит яратади.

Бироқ, Болонья тизимида афзалликларидан ташқари, камчиликлари ҳам мавжуд. Эътибор қилиш керак бўлган биринчи камчилик – бу олий таълим муассасасида ўқиш вақтининг қисқариши. Ушбу янгилик, шубҳасиз, талабанинг тайёргарлик сифатига таъсир қилади. Бундан ташқари, бакалавриатни тугатгандан сўнг, кўпчилик тўхтаб, ўқишни давом эттирмайди, бу босқичда улар фақат базавий билимларни оладилар, кейинчалик бу билимлар амалиётда етарли бўлмаслиги мумкин.

Эътибор беришга лойиқ бўлган кейинги камчилик – бу талабанинг мустақил таълими ва мустақиллиги. Мустақил таълим аудитория соатларини қисқартирилишини ва мустақил тайёрланиш учун вақтни кўпайтирилишини назарда тутаяди. Бу камчилик деб ҳисобланишига сабаб – мустақил таълим учун ажратилган вақтни талаба доимо ҳам ўқишга ажратмаслиги мумкин.

Яна бир савол туғилади: “Болонья жараёнида иштирок этадиган мамлакатларни қандай қийинчиликлар кутмоқда?” Аксарият мутахассислар молиялаштириш каби муаммога ишора қилмоқдалар. Таълим соҳасидаги ислохотлар катта маблағ талаб қилади. Маълумотларга кўра, ўтиш даврида Болонья жараёнига қатнашадиган мамлакатлар, қоида тариқасида, миллий таълим вазирликлари ва алоҳида университетлар бюджетининг ярмидан кўпини (60% гача) сарфлайдилар.

Саволларнинг аксарияти талабаларнинг академик мобиллиги билан боғлиқ бўлиб, бу катта маблағ талаб қилади (транспорт харажатлари, турар жой, ўқув тўловлари). Ғарбий университетлар турли мамлакатларнинг талабаларини ўқишга таклиф қилмоқдалар, аммо улар ўқиш ҳақини оладилар. Шубҳасиз, бадавлат оилалардан бўлган талабаларгина харажатларни ўз зиммаларига олишлари мумкин, бу эса сифатли рақобатдош таълим олишда тенгсизликка олиб келади.

Ақлли инсонлар (талабалар ва ўқитувчилар)нинг хорижга чиқиб кетиши ҳақида ҳеч ким баҳслашмайди. Бир неча хорижий тилни биладиган, шунингдек, уларни чет тили муҳитида яхшилаган, иш шароитлари билан танишган ва маҳаллий тенгдошлари билан алоқаларни ўрнатган талабаларнинг чет элда иш топиш имконияти анча юқори бўлади. Энг малакали ўқитувчиларнинг Ғарбнинг нуфузли университетларига кетиши натижасида талабаларни тайёрлаш сифати, ўқитишнинг илмий ва назарий даражаси, университетларда олиб борилаётган илмий-тадқиқот ишларининг кўлами ва сифати пасаяди. Бунинг ўрнини чет эл ўқитувчиларининг алмашинув дастурларига келиши билан қоплаш мумкин эмас.

Яна бир муаммо. Болонья тизимида асосан олти балли ягона баҳолаш тизими қўлланилади: А (аъло) - В (жуда яхши) - С (яхши) - D (қоникарли) - E (ўртача) - F (қоникарсиз) ва ҳар бирининг фоиз нисбати берилган баҳолардан ECTS тизимига мувофиқ. Шубҳасиз, агар ушбу тавсиялар бажарилса, талабалар қандай билимларни намойиш қилмасин, улар белгиланган фоиз ставкаси бўйича баҳо олишади.

Юқоридаги барча муаммолар позицияларни бир-бирига яқинлаштириш учун ечим, келишув, аниқлик ва тузатишларни талаб қилади. Болонья жараёни Европада олий таълим тизимида кенг камровли ўзгаришларни бошлаб юборди, бу Европа давлатларининг яқинлашуви, уларнинг Европа интеграцияси ва Европа Иттифоқининг кенгайиши жараёнида иштирок этишига олиб келди¹³.

Хулоса қилиб таъкидлаш жоизки, Европанинг ягона таълим тизимини яратиш ғояси самарали ва бугунги кун ҳақиқатларига мос келади, аммо ушбу тизимни амалга ошириш ҳали ҳам жиддий такомиллаштиришни талаб қилади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Байденко В.И. Болонский процесс: структурная реформа высшего образования Европы. М., 2002.
2. Европейское высшее образование. Что такое Европейское пространство высшего образования? <https://eurounis.com/2020/02/19/evropeiskoe-prostranstvo-visshego-obrazovania/>.
3. Капранова, В.А. Образовательные реформы: отечественный и зарубежный опыт /В.А.Капранова. Монография. Минск: БГПУ, 2007.
4. Методические рекомендации по внедрению в вузе системы зачетных единиц (кредитов) / [Текст] / Государственный университет управления, Центр качества; [сост. О.В. Давыдова, В.И. Звонников, М.Б. Чельшкова] – М.: ГУУ, 2010.
5. Обзор зарубежных кредит-систем (по материалам научных исследований, выполненных МГУ им. М.В.Ломоносова в рамках проекта ФПРО 2005 года и национального проекта 2006 года).
6. Сафонова, Т.Н. Из опыта применения европейской системы зачетных единиц (ECTS) / Т.Н.Сафонова // Труды 7-й международной научно-практической Интернет-конференции «Преподаватель высшей школы в XXI веке» - Ростов н/Д: Рост. гос. ун-т путей сообщения - 2009. - Сб. 7 - Ч.1.
7. The Magna Charta of University. – Bologna, 18 September 1988.
8. Convention on the Recognition of Qualifications Concerning Higher Education in the European Region. – Lisbon, 11 April 1997
9. Bologna Declaration. Joint Declaration of the European Ministers of Education Convened in Bologna on the 19th of June 1999.
10. Towards the European Higher Education Area. Communique of the Meeting of European Ministers in Charge of Higher Education in Prague. – May 19th, 2001.

¹³ Капранова, В.А. Образовательные реформы: отечественный и зарубежный опыт /В.А.Капранова. Монография. Минск: БГПУ, 2007. С.31.